

TÜRKİYE SU YÖNETİMİNİN YASAL ÇERÇEVESİ

Ayşegül Kibaroğlu*

Türkiye parlamenter demokrasi ile yönetilmektedir. Yasama yetkisi genel oy esasına göre seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından kullanılır. Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış TBMM üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir. Cumhurbaşkanı'nın Başbakanı atama yetkisi vardır. Türkiye'de 81 il, 892 ilçe ve 34 367 köy idari yapılanması bulunmaktadır.¹ İl yönetiminin başı olan valiler, İçişleri Bakanlığı'nın önerisi, Bakanlar Kurulu'nun kararı ve Cumhurbaşkanı'nın onayı ile Kanun Hükmünde Kararname ile atanır. Vali, İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır. Türkiye'de 16'sı büyükşehir olan 2950 belediye vardır.² Belediyeler belediye başkanı, belediye meclisi ve belediye encümeni tarafından yönetilir. Hepsi seçilmişlerdir. Köyler seçilmiş olan Muhtar, Köy İhtiyar Heyeti ve Köy Derneği tarafından yönetilir.

Türkiye Cumhuriyeti hukukunun başlıca kaynakları anayasa, kanunlar, kanun hakkında kararnameler, uluslararası antlaşmalar, tüzükler ve yönetmeliklerdir. Su kaynaklarıyla ilgili olarak, kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ve yönetmelikler en sık rastlanan yasal düzenlemelerdir.³ Türkiye'de su kaynakları geliştirilmesi ve yönetimi birçok yasal düzenlemeden etkilenmiştir. 100'den fazla kanun, kanun hükmünde kararname ve yönetmelikte su kullanımı, yönetimi ve tahsisi ile ilgili madde bulunur. Suyla ilgili yasal düzenlemelerin uygulanması ve gerekli durumlarda yaptırımların uygulanmasıyla ilgili zorluklar ve çelişkiler olabilmektedir.⁴

* Prof. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, Okan Üniversitesi, İstanbul

¹ İstatistiklerle Türkiye, TurkStat (TÜİK), Ankara, 2010, s.10.

² Büyükşehir olma koşulu nüfusun en az 750.000 olmasıdır.

³ 1982 Anayasasının 87'nci maddesine göre "kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak" Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkisindedir. Anayasanın 88'inci maddesi "kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir" der. Kanun teklifleri TBMM Genel Kurulun'da Anayasa ve TBMM İç Tüzüğüne uygun bir biçimde tartışılır ve kabul edilir. Anayasanın 96. Maddesine göre kanunların kabulü için üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanması gereken TBMM'de toplantıya katılanların salt çoğunluğu gereklidir. Cumhurbaşkanı, TBMM'ce kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar. Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, TBMM'ye geri gönderir. Cumhurbaşkanı'nca kısmen uygun bulunmama durumunda, TBMM sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir. Kanunlar Resmi Gazete'de yayınlanmalarından sonra yürürlüğe girerler.

Kanun hükmünde kararnameler normlar hiyerarşisinde kanun düzeyinde yer alan bir düzenleyici işlemdir.

Yürütme organının düzenleyici işlemleri arasında yer alan yönetmelikler, Anayasa'nın 124.'üncü maddesi ile düzenlenmiştir. 124. Madde ile Başbakanlığa, bakanlıklara ve kamu tüzel kişilerine, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelik çıkarabilme yetkisi verilmiştir (Bakınız S. Yazıcı, Update: A Guide to Turkish Public Law and Legal Research, 2009, http://www.nyulawglobal.org/Globalex/Turkey1.htm#_Laws. Erişim tarihi 20 Ocak 2011).

⁴ Özbay Ö (2006) Türkiye Su Mevzuatının Geçirdiği Evreler. Haber Bülten, Jeoloji Mühendisleri Odası, no 3, Temmuz-Ağustos 2006: 37-40

Kronolojik sırayla suyla ilgili başlıca yasal düzenlemeler

- Köy Kanunu, sayı 442, 1924 (Madde 1, 6 ve 13)
- Su Kanunu, sayı 831, 1926
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, sayı 1593, 1930
- İller Bankası Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun (mülga), sayı 4759, 1945 (1933 yıl ve 2301. sayılı Belediyeler Kanunu yerine)
- Devlet Su İşleri Umum (Genel) Müdürlüğü Teşkilat ve Vazifeleri Hakkında Kanun, sayı 6200, 1953
- Köy İçmesuyu Kanunu, sayı 7478, 1960
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun, sayı 167, 1960
- 1053 sayılı, DSİ'ye Ankara, İstanbul ve Nüfusu 100 000'den Büyük Şehirlere İçme Suyu Temini Yetkisi Veren Kanun, 1968
- Çevre Yasası, sayı 2872, 1983
- Sağlık Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, sayı 181, 1983
- Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, sayı 3155 (Madde 2/c), 1985
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, sayı 3202 (KHGM) (Madde 2/d), 1985 (mülga)
- 2872 sayılı Çevre Kanunu değiştiren 3416 sayılı Kanun, 1988
- Kıyı Kanunu, sayı 3621, 1990
- Çevre Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, sayı 443, 1991 (mülga)
- Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, sayı 441, 1991
- 1380 sayılı (1971) Su Ürünleri Kanunu değiştiren 4950 sayılı Kanun, 2003
- Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, sayı 4856, 2003
- 19919 sayılı (1988) Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'ni (SKKY) değiştiren 25687 sayılı Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, 2004, değişiklikler, 2008
- Belediye Kanunu, sayı 5393, 2005 (1580 sayılı Belediye Kanunu (mülga), 1930; 5215 sayılı Belediye Kanunu (mülga), 2004
- 3030 sayılı (1984) Kanunun yerine geçen Büyükşehir Belediyesi Kanunu, sayı 5216, 2004
- 2560 Sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, 1981
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün (KHGM) Kaldırılması Hakkında Kanun, 2005
- İl Özel İdaresi Kanunu, sayı 5302, 2005
- 1053 sayılı kanununun 10. maddesinin değişmesi neticesinde nüfus kriteri kaldırılarak belediye teşkilatı olan tüm yerleşim yerlerinin içme kullanma ve endüstri suyu ve gerekmesi halinde atık su tesislerinin yapımında DSİ'yi yetkili kılan 5625 sayılı Kanun, 2007
- Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli Sular Kanunu, sayı 5686, 2007

1982 Anayasası (yürürlükte) su yönetimiyle ilgili temel prensipleri içerir (Madde 168): Tabîi servetler ve kaynaklar (su kaynakları) Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Anayasa ilgili 56. Maddesi'nde çevresel hakları insan hakkı olarak sunar: "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir." Türk Anayasası ülkenin su kaynaklarını kamu alanı içinde değerlendirir ve su kullanım hakkı kamu kurumlarınca kamu ve özel taraflara kamu yararı ve ortak refah gözetilmesi şartıyla tanınır.

Medeni Kanun⁵ (2001) suyu iki kategoride ele alır: kamuya ait su kaynakları ve özel hukuk ve özel mülkiyet kapsamındaki su kaynakları. Bu sınıflandırma Medeni Kanunun 715. Maddesi'nden kaynaklanır: Sahipsiz yerler ile yararı kamuya ait mallar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Medeni Kanunun 756. Maddesi kaynakları özel mülkiyet içinde düzenler ve şu ibareleri içerir "kaynaklar, arazinin bütünleyici parçası olup, bunların mülkiyeti ancak kaynadıkları arazinin mülkiyeti ile birlikte kazanılabilir."⁶ 715. ve 756. Madde birlikte değerlendirilmelidir, bu bağlamda, özel mülkiyete tabi kaynaklar dışında, yerüstü ve yeraltı suları mülkiyete tabi değildir, ancak içmesuyu ve tarımsal kullanım, balıkçılık, hidroelektrik üretimi, sanayi ve madencilik, ulaşım ve tıbbi ve termal kullanım gibi yarar sağlayan kullanımlar için kullanım hakkı tanınır.⁷ Medeni Kanun kirliliğe de atıfta bulunmuştur: Su kaynaklarının kirlenmesi ve bozulması halinde Madde 757 tazminat ve Madde 758 eski durumuna getirilmesi şartlarını düzenler.

Kamu kurumlarınca tanınan kullanım hakları önce kullanma hakkını içerir, satılamaz ve devredilemez. Su kaynakları kullanım hakkı özel hukuk kapsamındadır ve mülkiyeti tapu kütüğünde kayıt olmalıdır. 1960'a kadar yeraltı suları da bu rejime tabiydi ancak 1960'dan sonra yeraltı suları özel mülkiyet kapsamından kamuya geçti. Ancak, yerüstü sularının kullanım hakkı ve mülkiyetiyle ilgili yasal düzenleme açık değildir.

Uygulamada su kaynakları birçok kurum tarafından tahsis edilmektedir ve kullanıcılar birbirlerinden bağımsız faaliyette bulunmaktadır. Bunlar arasında Devlet Su İşleri (DSİ), yerüstü ve yeraltı su yönetim örgütleri (sulama birlikleri, sulama kooperatifleri vb.), belediyeler ve sanayi sayılabilir. DSİ'yi kuran **6200 Sayılı Kanun** DSİ'yi yüzey ve yeraltı sularını geliştiren, su kaynaklarının optimum kullanımı ve optimum faydayı sağlayacak şekilde geliştirilmesini sağlayan başlıca kamu kurumu olarak tanımlar. DSİ barajların planlama, tasarlama, inşa ve işletimi; içmesuyu ve sulama sistemlerinin yapımı yetkisi ile donatılmıştır. Görev ve sorumlulukları arasında sel ve taşkın yıkımından korunmaya yönelik tesislerin inşası; sulama ve drenaj sistemlerinin inşası; toprak ıslahı ve bataklıkların drenajı; hidroelektrik santrallerin inşası⁸ ve nehirlerde seyrüseferin iyileştirilmesi bulunmaktadır. DSİ su sektörünün planlanması ve koordinasyonunda anahtar rol oynar. Herhangi bir kurum ya da özel sektör gerçekleştirecekleri proje için

⁵ İngilizce'de 'Codes,' 'Laws' ve 'Acts' olarak tanımlanan yasal düzenlemeler Türkçe'de 'Kanun' ve 'Yasa' olarak adlandırılmaktadır.

⁶ Coşkun AA (2003) Water law: The current state of regulation in Turkey. Water International, vol 28, no 1:70-78.

⁷ Özbay, op. cit, pp. 37-8.

⁸ 2001 tarihli 4628 sayılı Elektrik Piyasası Yasası ve 2005 tarihli 5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Yasası ile Türk hükümeti, özel sektörü ve özel finans hizmeti kurumlarını davet ederek kullanılmamış potansiyelin hızla geliştirilmesini hedeflemiştir.

kullanılacak su kaynağı ve miktarı için DSİ ile işbirliği yapmalı ve öncelikle onayını almalıdır. DSİ, lisans veren otorite olarak hem kullanım hem de farklı amaçlar için (yeraltıları dahil) çekim miktarlarını onaylar.

6200 sayılı Kuruluş Kanunu DSİ'ye, sulama sistemlerinin işletme ve bakımını köy idareleri, belediyeler, kooperatifler, sulama birlikleri⁹ ve özel kişiler gibi sulama örgütlerine devretmesi yetkisi verir. 1960'lerden buyana DSİ'nin sekonder (ikincil) ve tertiyer kanalların devriyle ilgili programı vardı. 1993 yılına kadar DSİ ancak 70,000 hektar alanda sulama sistemlerinin işletme ve bakımını sulama yönetim örgütlerine devredebilmiştir. 1993'den buyana süreç hız kazanmış ve geçtiğimiz dönemde 2 milyon hektardan fazla alanın sulama yönetimi yerel yönetimlere veya sulama birliklerine devredilmiştir.¹⁰ Sulama birlikleri 2011 yılında yürürlüğe giren 6172 sayılı Kanun ile kurulur ve yönetilir.

DSİ aynı zamanda hükümetin yetkilendirilmesi ve il idaresinin onayıyla nüfusu 100,000 üzerindeki şehirlere su sağlama görevi ile de donatılmıştır.¹¹ Yap-İşlet-Devret (YİD) sözleşmeleriyle içmesuyu tesislerinin inşası ve işletiminde daha geniş bir özel sektör katılımı hedeflenmiştir. YİD sözleşmeleri uyarınca, özel sektör hükümetin koyduğu performans standartları çerçevesinde yeni tesisleri finanse eder, inşa eder ve işletir. Devlet, tesisin mülkiyetini elinde bulundurmaya sürdürür ve tesis 10-20 yıllık bir işletim süresi sonunda devlete devredilir.

Yüzeysuyu Hakları: Yüzeysuyu haklarıyla ilgili bir yasal çerçeve yoktur ve sadece yeraltılarını kullanma hakkıyla ilgili bir yasal düzenleme vardır öte yandan her iki kaynak da mevcut durumda açık kaynaklardır. Su kullanıcı haklarının kayıt ve uyum sistemi Cumhuriyetin ilk yıllarından kalmadır ve su kıtlığı olan durumlara iyi uyumu sağlamamıştır. Mevcut kullanıcılar için güvenlik sağlamamakta, suyun çevresel kullanımlarını garanti etmemekte ve ekonomik kullanım ve sektörler arası transferini teşvik etmez.¹²

Yeraltıları Kanunu: Medeni Kanunun 756. Maddesi ve 167 sayılı Yeraltısuyu Kanununa (1960) göre yeraltıları kamu suyudur ve devletin yönetimi ve sahipliğindedir. Kaynaklar, arazinin bütünleyici parçası olup, bunların mülkiyeti ancak kaynaklandıkları arazinin mülkiyeti ile birlikte kazanılabilir. Yeraltı suları, kamu yararına ait sularandır. Arza malik olmak, onun altındaki yeraltı sularına da malik olmak sonucunu doğurmaz. Arazi maliklerinin yeraltı sularından yararlanma biçimi ve ölçüsüne

⁹ Sulama sisteminin birden fazla yerel yönetimi kapladığı yerler için geliştirilmiş yaratıcı bir devir şeklidir (Ör: köy veya belediye).

¹⁰ Kibaroglu A, Başkan A, Alp S (2009) Neo-Liberal transitions in hydropower and irrigation water management in Turkey: main actors and opposition groups. In: Huitema D, Meijerink D (eds) Water policy entrepreneurs. A research companion to water transitions around the globe. Edward Elgar, Cheltenham, UK.

¹¹ 1053 sayılı Kanunun 10. maddesi yeni değişikliğe uğramıştır. Değiştirilen 5625 sayılı Kanun şehir kriterini kaldırmış (nüfusu 100.000'in üzerindeki şehir) DSİ'nin görev alanına genişletmiştir. Böylece, 2007'den buyana DSİ, belediyeye sahip 3,225 yerleşim yeri için içme ve endüstri suyu temini ile yetkilendirilmiştir. Yasa, ayrıca, gerekli olduğu hallerde atıksu arıtım tesislerine öncelik verilmesini öngörür.

¹² Harmancıoğlu NN et al. (2007) Gediz basin management: Problems and possible remedies. In: Proceedings, International Congress River Basin Management, 22-24 March 2007, Antalya, Turkey, Vol. II, pp 138-153.

ilişkin özel kanun hükümleri saklıdır. Yeraltılarıyla ilgili tüm araştırma, yararlanma, koruma ve kayıt işlemleri bu kanun hükümlerine tabidir. Bu Kanun mülkiyet haklarını kamu alanı kapsamına almıştır. Kullanım hakkı başvuru sonrası verilebilecek lisansa bağlıdır (akiferin emniyetli beslenme limiti çerçevesinde) ve kullanım hakkı satılamaz veya devredilemez. Devlet Su İşleri lisansları verir, kirliliği izler ancak yeraltısuyunun kirliliğinin kontrolü DSI'nin yetki alanında değildir. Takip eden dönemde, 3202 sayılı yasa ile kurulan Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) ve 2560 sayılı yasa ile kurulan İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ)¹³ de 167 sayılı Yeraltıuları Kanununun kapsadığı alanlarda faaliyet göstermişlerdir. Bu durum idari duplikasyonlara ve bunun sonucu olarak da yeraltıularının yeterince korunamamasına sebep olmuştur.

5393 sayılı **Belediyeler Kanunu** (2005) belediyelere şehir suyu şebekesi, kanalizasyon ve arıtma tesisi inşası gibi birçok yetki ve görev vermiştir.¹⁴ Belediyeler genellikle su ve şehir ulaşım hizmetlerine ortak gelir sağlamak ve kamu hizmetlerinin çarpraz sübvansiyonunu sağlamak için birarada değerlendirirler. Büyükşehir belediyesi olmayan yerel yönetimler için öncelik, atıksu toplama ve arıtmadan çok su arzını sağlamaktır. Oysa, su arzı ve kanalizasyon hizmetlerinin farklı yönetim birimleri altında değerlendirmek bütünsel bir yaklaşımı engellemektedir.¹⁵

1980'li yıllardan buyana büyükşehirlerde nüfus artışından dolayı kanalizasyonla ilgili ciddi problemler yaşanmaktadır. Bu durum su ve atıksu yönetimini ilişkilendirebilecek yeni bir organizasyon modelinin geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. İstanbul'dan başlayarak, İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi (İSKİ)'nin 1981'de kurulmasının ardından büyükşehirlerde su ve kanalizasyon sistemlerinin planlaması, proje, inşa ve işletiminden sorumlu özerk yapılar kurulmuştur. Başlangıçta, İSKİ İstanbul Belediyesi'nden bağımsızdı, ancak belediyenin 1984'de büyükşehir olarak yeniden yapılandırılmasının ardından İSKİ, İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı bağımsız bütçeye sahip bir kamu kurumu olarak faaliyetlerine devam etti. Bu su ve kanalizasyon modeli 1987'de Ankara, 1989'da İzmir gibi diğer büyükşehir belediyelerini kapsayacak biçimde devam etti. Bugün 16 büyükşehir belediyesinde su ve kanalizasyon idareleri vardır. Büyükşehir belediyeleri ve bağlı kuruluşları İller Bankası kaynakları dışında kendi kaynaklarını yaratmaya ve büyük ölçekli şehir altyapı yatırımlarını Hazine garantisi altındaki dış yardımla finanse etmeye teşvik edilmektedirler. Bu durum, Türkiye'de yerel hizmetlerin sağlanmasında özelleştirme girişimlerini teşvik etmiştir.¹⁶

¹³ Tüm büyükşehir belediyeleri sınırları içinde yer alan Su ve Kanalizasyon İdarelerinin sorumlulukları arasında yasal, teknik ve idari önlemlerle yeraltıularının kirlenmesi ve miktarının azalmasını önlemek bulunur. KHGM'nin kapatılmasından sonra yeraltısuyu çıkararak kırsal alanda halka su sağlamak İl Özel İdareleri'nin başlıca görevleri arasında yer almıştır.

¹⁴ Bir belediye idaresi nüfusu 5,000 üzerindeki yerleşimlerde kurulur.

¹⁵ Nüfusun 10,000'den az olduğu yerlerde, belediye kamu işleri dairesi su teminini kendi bütçesinden sağlar. Bu durumda su arzı ve hızıssıhha hizmetleri diğer kamu hizmetleriyle beraber değerlendirilir. Nüfusu 10,000–50,000 arasında olan belediyelerde, su arzından sorumlu ayrı bir idari birim veya 'su ofisi' olması yaygın uygulamadır. Bu ofislerin bağımsız bir yasal kimliği yoktur. Nüfusu 50,000'den fazla olan belediyelerde, su temini genel olarak belediye meclisinin ayrı bir yasal yapılanma olarak kurduğu bir birim içinde diğer belediye hizmetleriyle birleştirilir. Hizmet sunan bu birimler, özerk ticari birimler değil, kendilerine ait bütçeleri olan ayrı örgütlenmelerdir. (Bakınız Çınar T (2009) Privatization of urban water sewerage services in Turkey: Some trends. Development in Practice, vol 19, no 3:362-63).

¹⁶ Ibid., p. 354.

Hidroelektrik Sektörünün Liberalleşmesi

1980’lerde ulusal enerji sektöründe, altsektörleri olan hidroelektrik üretimi dahil, serbestleşme (liberalizasyon) ve devlet kontrollerinin kaldırılması, daha önceki dönemlerdeki anlayıştan, özellikle büyük barajların özel sektör katılımı olmadan yapıldığı 1970’lerden, açık bir ayrılış ve anlayış farklılaşmasına işaret etmiştir.

2001 yılında 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununun kabul edilmesiyle, elektrik piyasasında üretim faaliyetlerine (hidroelektrik üretimi dahil) lisanslar vermekten sorumlu bağımsız bir kamu kurumu olarak Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu (EPDK) kurulmuştur. Hidroelektrik projelerde özel sektörün lisans alabilmesi için özel girişimci ve DSİ arasında Su Kullanım Hakkı Anlaşmasının imzalanması gereklidir (Bakınız: Elektrik Piyasası Lisans Yönetmeliği, Sayı 248364, 2002).

Mayıs 2005’de yürürlüğe giren “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun” (Sayı 5346), şirketin hizmetlerini hükümetin satınalacağını içeren ve özel yatırımları teşvik eden “satınalma garantisi” prensibini taşır.

2001 yıl 4628 sayılı “Elektrik Piyasası Kanunu” ve 2005 yıl 5346 sayılı “Yenilenebilir Enerji Kanunu” ile Türk hükümetleri özel sektör yatırımları ve özel finans hizmet kurumlarını davet ederek kullanılmamış potansiyelin hızla geliştirilmesini hedeflemişlerdir. Usule göre, şirketler önce DSİ’ye Su Kullanım Hakkı Anlaşmalarını imzalamak için başvurmalıydılar. “Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” (2003) uyarınca, anlaşma özel şirkete üretim lisansı sağlar. Özel şirketler EPDK’nın önceden belirlenmiş potansiyel projeler listesinden seçtikleri projeler için başvuruda bulunurlar. Şirketler EPDK’dan onay aldıktan sonra çalışmaya başlarlar.

Elektrik sektöründeki başlıca yasal düzenlemeler

2001	Elektrik Piyasası Kanunu (Sayı 4628)
2003	Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
2004	Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Strateji Belgesi
2005	Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun (Sayı 5346)
2007	Enerji Verimliliği Kanunu (Sayı 5627)

Su ve Toprak Kaynakları

1960 yılında 7457 Sayılı Kanunla Toprak ve Su Genel Müdürlüğü kuruldu. 1985 yılında bu kurum Tarım, Orman ve Köy İşleri Bakanlığı altında faaliyet gösteren Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (KHGM) olarak yeniden yapılandırıldı. 1993 yılından yakın zamana kadar KHGM, Başbakanlığa bağlı olarak görev yaptı. 2005 yılında, hükümetin ademi-merkeziyetçi yaklaşımı ve maliyetleri azaltma programı çerçevesinde KHGM kapatıldı.¹⁷ Personeli, kadroları, araç ve gereçleri ve merkezdeki diğer eşyaları Tarım ve Köy İşleri Bakanlığına (TKB) devredildi. İllerdeki personel ve eşyaları İstanbul ve

¹⁷ Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün (KHGM) Kaldırılması Hakkında Kanun, 2005.

İzmir’de büyükşehir belediyelerine ve diğer illerde İl Özel İdarelerine (İÖİ)¹⁸ devredildi. KHGM’nin araştırma istasyonları TKB’ye devredildi.

Su ve Çevre¹⁹

Türkiye’nin çevre politikası hedefleri ve özellikle su kaynaklarını kirlilikten korumaya ilişkin tahahütleri detaylı bir yasal mevzuat içinde tanımlanmıştır. Yasal düzenlemeler Cumhuriyetin ilk dönemlerine, 1920 ve 1930’lara kadar gider; bu bağlamda 442 Sayılı Köy Kanunu, 1580 Sayılı Belediye Kanunu ve 1593 Sayılı Hıfzıssıhha Kanunu belediye ve köy idarelerine temiz içmesuyu sağlama ve kirlilikten koruma ile ilgili görevler vermiştir. Bununla birlikte, modern su mevzuatı ve çevre koruma ve su yönetimiyle ilgili yeni yasal yapı 1980’ler sonrası ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de, çevre korumanın öne 1970’lerden sonra açılmıştır. Sanayileşmenin olumsuz etkilerinin artarak ortaya çıkmasıyla, çevresel bilinç ve farkındalık uluslararası düzeyde arttı. 1972’de Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansını takiben 1973’de, çevresel sorunlar ilk kez ülkenin üçüncü *Beş Yıllık Kalkınma Planı*’nda yer aldı. Çevreyle ilgili faaliyetlerin koordinasyonundan sorumlu ilk kurumun, *Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı*’nın kurulması için beş yılın (Ağustos 1978) daha geçmesi gerekti. Ayrıca, Anayasanın, 56. Maddesi sağlıklı bir çevreye sahip olmayı ve çevre kirliliğinin önlenmesini devletin ve vatandaşların görevi olarak tanımlar. Anayasa hükümleri çevre düzenlemeleri için ilk çerçeve yasal düzenlemeyi sağlamıştır.

1983 yılında kabul edilen **Milli Parklar Kanunu** (Sayı 2873), milli parklar olarak belirlenen alanlarda çevrenin ve ekolojik dengenin zarar göreceği su kirliliği dahil tüm faaliyetleri yasaklar ve koruma alanları dışındaki alanlarda da bu alanları etkileyebilecek faaliyetler için kesin önlemlerin uygulanmasını öngörür.

1983 yılında kabul edilen ve 26 Nisan 2006 tarihinde gözden geçirilen **Çevre Kanunu** (Sayı 2872) çevre koruma ve kirliliğin önlenmesiyle ilgili genel ilkeleri içeren çerçeve bir yasal belgedir. ‘Kirliten Öder’ prensibini benimser ve çevre konularını genel hatlarıyla ele alır. Çevreyi bir bütün olarak ele alan bu kanunun hedefi sadece çevre kirliliğini önlemek ve ortadan kaldırmak değil, doğal ve tarihi değerlerin zenginliklerini gelecek kuşaklar için saklamaktır. Temel ilkelerine göre, Devlet kadar vatandaşlar da çevrenin korunmasıyla ilgili sorumluluklar taşırlar. Ekonomik faaliyetler, özellikle üretim yöntemlerinin belirlenmesinde çevresel zararların minimuma indirilmesi ve sorunların çözülmesi için her türlü gayretin gösterilmesi gerektiğini vurgular.

Çevre Kanunu (1983) çerçeve bir yasa olduğu için takip eden üç yıl içinde gerekli yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Ancak, on yıl geçmesine rağmen bu düzenlemeler gerçekleştirilememiş ancak Avrupa Birliği (AB) ile uyum süreci çerçevesindeki girişimler yasal değişimi hızlandırmıştır:

¹⁸ 2005 yılında kabul edilen 5302 Sayılı Kanunla, her ilde bir tane olmak üzere ülkede 81 İl Özel İdaresi (İÖİ) kuruldu. İÖİ, belediye ve köy sınırları dışındaki alanları kapsar. İÖİ idari ve finansal otonomisi olan kamu kurumlarıdır, illerde oturan halkın yerel ve ortak ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş ve karar verme mekanizmaları (il genel meclisi) seçmenler tarafından seçilerek oluşturulmuştur. Yapısı, il genel meclisi, il konseyi ve validen oluşur. Vali, ilin baş yöneticisi ve merkezi hükümetin baş temsilcisi olarak İl Özel İdarelerinin başıdır ve ilin yasal varlığını temsil eder.

¹⁹ Bu bölüm büyük ölçüde şu kitap bölümünden alıntıdır: Orhan G and Scheumann W (2011) Turkey’s Water Policy for Combating Water Pollution In: Kibaroglu, Scheumann and Kramer (eds.) Turkey’s Water Policy: National Frameworks and International Cooperation, Springer Verlag, Heidelberg.

Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliği, 1993 yılında kabul edilen bu yönetmelik birçok defa gözden geçirilmiş²⁰ ve en son 2008 yılında revize edilmiştir. 10 milyon metreküp ve üstünde hacmi olan baraj rezervuarları ve 25 MW veya daha büyük nehir tipi tüm su depolama tesisleri dahil bütün büyük çaplı projeler için zorunludur. Tarımsal alanlardaki sulama ve drenaj projeleri, su ve hıfzıssıhha (sanitasyon) tesisleri, sulakalanlar, göller ve biyolojik çeşitlilik açısından zengin eko-sistemler, ulusal yasa veya Türkiye'nin imzaladığı antlaşmalarla korunan alanlar dahil tümü ÇED çalışmalarına tabidir. Bu uluslararası antlaşmalar Akdeniz'in koruması amaçlı Barcelona Sözleşmesi ve sulakalanların koruması amaçlı Ramsar Sözleşmesi'dir. Türkiye henüz ÇED'i sınıraşan bağlamda ele alan Espoo Sözleşmesi'ni (1991) imzalamamıştır. Öte yandan, AB'ye katılım müzakereleri ilerledikçe, Türkiye Espoo, Aarhus ve diğer BM-AEK sözleşmelerini imzalamayı değerlendirecektir.

Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği, (Sayı 19919) 1988 yılında kabul edilen ve 2004 (Sayı 25687) ve 2008 (Sayı 26786) yıllarında revize edilmiş olan yönetmelik su kaynakları kalitesini ve suya dayalı eko-sistemleri korumak ve insan ihtiyaçlarını karşılamak için su kalitesini koruma ve iyileştirmeyi hedefler. Doğal ve yapay su kütlelerine deşarj edilebilecek maksimum kirleticilerle (Tehlikeli Maddeler Direktifi ve Nitrat Direktifi tarafından tanımlanan öncelikli maddeler dahil) ilgili emisyon limitlerini (veya deşarj standartları) belirler. Kıtaici yüzey suları için dört sınıf²¹ belirlenerek, alıcı su kütlelerinin su kalite standartları tanımlanır. İçmesuyu rezervuarlarının ve kuyuların yakınında havza koruma alanları ilan etme dahil olmak üzere, havza koruma planları tamamlanana kadar kirliliği önleme ve/veya su kalitesini iyileştirmek için Çevre ve Orman Bakanlığı (ÇOB) atıksu deşarjlarını sınırlayabilir. Eğer ilgili su kütlelerinin mevcut ve gelecek kullanımları olumsuz etkilenecekse deşarj limit değerleri değiştirilebilir. Doğrudan (alıcı doğal sulara) ve dolaylı deşarjlarla (belediye kanalizasyon sistemlerine) ilgili izin sistemini düzenler ve İl Çevre ve Orman Müdürlüklerini izinler konusunda yetkili kılar (Yerel Çevre Komisyonları danışman olarak hareket eder). ÇOB, kontrol, izleme ve teftiştten sorumlu olmasına karşın, Devlet Su İşleri, il idareleri, belediyeler ve Su ve Kanalizasyon İdareleri de bu yönetmeliği uygulamakla yetkilendirilmişlerdir.

Tarımsal Kaynaklı Nitrat Kirliliğine Karşı Suların Korunması Yönetmeliği (Sayı 25377) 2004 yılında kabule edilmiş olup, tarımsal uygulamalardan (gübre ve tezek uygulamaları) kaynaklanan ve yeraltı ve yüzey sularını ve toprağı kirlüten nitrat ve nitrat bazlı bileşenlerle ilgilidir. İçmesuyu standartlarını ve risk altındaki bölgelerin belirlenmesiyle ilgili kriterleri tanımlar. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarımda gübre kullanımı ve bunlarla ilgili programları oluşturmak gibi iyi tarım uygulamalarını geliştirmekten sorumludur.

²⁰ Türk çevre mevzuatının Avrupa Birliği çevre müktesabatıyla uyumlaştırılmasından dolayı bugüne kadar dört revizyon (1997, 2002, 2003, 2008) gerçekleştirilmiştir.

²¹ Sınıflandırma a) fiziksel ve organik olmayan kimyasal b) organik c) organik olmayan kirlilik ve d) bakteriyolojik parametrelere dayanır. I. Sınıf, çok kaliteli sulara, II. Sınıf, minimum kirliliği olan sulara, III. Sınıf, kirli sulara ve IV. Sınıf, çok kirli sulara atıfta bulunur (2004 yılında değerlendirmelerin dayandığı parametreler 45'e kadar genişletilmiştir). Bakınız: Yönetmelikte Yapılan Değişiklikler, Tablo 1.

Tehlikeli Maddelerin Su ve Çevresinde Neden Olduğu Kirliliğin Kontrolü Yönetmeliği (Sayı 26005) 2005 yılında kabul edilen yönetmelik, yüzey sularını, haliçleri ve bölgesel suları kirleten tehlikeli maddelerin belirlenmesi için teknik ve idari standartları; kirlilik azaltma programlarının hazırlanması; kirliliği izleme ve önleme; su kaynaklarına deşarj edilen tehlikeli maddelerin envanterini yapmak; alıcı çevrelerde atıksu deşarj standartlarını ve ondört tehlikeli maddeye ilişkin su kalite standartlarını belirler (Ek 1). Ayrıca çevre kalite standartları deniz suları ve haliçler (kıtasal su kütleleri için değil) su kütlelerine bırakılabilecek daha az tehlikeli kırk maddeyi belirleyen Ek 2'yi kapsar.

İçmesuyu Elde Edilen veya Elde Edilmesi Planlanan Yüzeysel Suların Kalitesine Dair Yönetmelik (Sayı 25999) 2005 yılında kabul edilen yönetmelik, yüzey sularını sınıflandırır²² ve Çevre ve Orman Bakanlığı'nı su koruma planlarını hazırlamakla, su kalitesini artırmak için kalite sınıflandırmasını belirlemekle yetkili kılmıştır. Başlıca uygulayıcı kurumlar DSİ, İller Bankası, belediyeler ve İl Özel İdareleridir.

Kentsel Atıksu Arıtımı Yönetmeliği (Sayı 26047) 2006 yılında kabul edilen yönetmelik, çevreyi arıtılmamış sanayi ve şehir atık sularının olumsuz etkisinden korumak için şehir atık sularının toplanması, arıtılması ve deşarjını kurallara bağlar. Şehir ve sanayi atık sularının toplanması, arıtımı ve deşarjıyla ilgili teknik ve idari prensipleri tanımlar; atık su deşarjının izlenmesi ve raporlanmasıyla ilgili idari görevleri detaylandırır; belediyelere, nüfusa paralel olarak atık su toplama ve arıtma tesislerini tamamlamak için geçiş dönemi tanımlar. Alıcı su kütlelerine deşarj ve kanalizasyon sistemlerine bağlantı (ön-arıtma gerekli olabilir) Yerel Çevre Komisyonlarının danışma otorileri tarafından denetlenir.

Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği (Sayı 26048) 2006 yılında kabul edilen yönetmelik, insan sağlığı ve çevre koruması açısından yüzme ve eğlence sularında özellikle mikrobiyolojik kirliliği önlemeyi hedefler. Yüzme ve eğlence sularında kalite kriterlerini ve izleme ve raporlama için idari yöntemleri kapsar. Yönetmelik, arıtılmamış atık su ve katı atığın yüzme sularına deşarjını yasaklar. Bu yönetmeliğin uygulanmasıyla ilgili başlıca sorumluluk Çevre ve Orman Bakanlığı'na aittir.

Avrupa Birliği Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programları (2001, 2003 ve 2008)

Ulusal Program, Türkiye'nin ilgili bakanlıklarının katkılarıyla hazırlanan resmi bir belge olarak Katılım Ortaklığı'nda belirlenen öncelikli alanları tamamlamak için gerekli detayları, zaman çizelgesini ve maliyetleri kapsar. Türkiye'nin kabul etmesi gereken AB yasalarını listeleyen ilk Ulusal Program 2001 yılında kabul edilmiştir. Müktesabatın Üstlenilmesine İlişkin Revize Edilmiş Ulusal Program 24 Temmuz 2003'te kabul edilmiştir.²³ Su sektörüyle ilgili olarak, ilgili bakanlıklar tarafından önce AB yasal sisteminde öncelikli olan 22.1 başlığı altındaki "Su Kalitesinin İyileştirilmesi" çalışılmış,

²² A1: Temel fiziksel arıtma ve dezenfeksiyondan sonra içilebilir duruma gelen yüzey suları; A2: fiziksel arıtma, kimyasal arıtma ve dezenfeksiyondan sonra içilebilir duruma gelen yüzey suları; A3: yoğun fiziksel ve kimyasal arıtmadan ileri arıtma ve dezenfeksiyondan sonra içilebilir duruma gelen yüzey suları.

²³ AB Genel Sekreterliği (2003) Müktesabatın Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program, Resmi Gazete 24 Temmuz 2003, sayı 25178.

ardından, Türkiye’de yukarıda açıklanan yönetmelikler hazırlanmış ve yürürlüğe girmiştir.²⁴

“Su yönetimi” için uyum programı öneren Ulusal Program 2008 yılında²⁵ bir kez daha revize edildi. 2008 Ulusal Programı’na göre, SÇD’ne uyum AB üyeliği ile ilgili açık bir perspektif oluşunca gerçekleştirilecektir. SÇD dışında ve diğer suyla ilgili direktifler (Yüzme Su Kalite Direktifi, 2006/7/EC, Taşkın Risklerini Değerlendirme ve Yönetimi Direktifi, 2007/60/EC ve Tarım Kaynaklı Nitrat Direktifi, 91/676/EEC), suyla ilgili diğer direktiflerin tümünün 2009’da tamamlanması öngörüldü.

Su Müktesebatı ve Türkiye’nin İlerleme Durumu ²⁶

AB Direktifi	Uyumlaştırma Durumu & Tarih	Önde gelen bakanlık
Su Çerçeve Direktifi (2000/60/EC)	2013 yılına kadar iç hukuka aktarılaacağı bildirildi.	ÇOB ²⁷
Tehlikeli Maddeler Direktifi (76/464/EEC)	Bu Direktif’in yürürlükten kalkmasından önce Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliği öngörülmediğinden, iç hukuka aktarma gerekmemektedir.	ÇOB
Öncelikli Maddeler Hakkında Yavru Direktif (2008/7/EC)	2015’ten sonra iç hukuka aktarılacak.	ÇOB
Yüzme Suları Direktifi (Yeni) (2006/7/EC)	2013 yılında kadar iç hukuka aktarılacak.	ÇOB ve SB ²⁸
Yüzme Suları Direktifi 76/160/EEC	09.01.2006 tarihinde iç hukuka aktarıldı	ÇOB ve SB
İnsani Tüketim Amaçlı Suların Kalitesi Hakkında Direktif (98/83/EC) (İçme Suları Çıkarılması Hakkında Direktif, 75/440/EEC 2007’de yürürlükten kalktı)	17.02.2005 tarihinde iç hukuka aktarıldı	ÇOB
Kentsel Atıksu Arıtımı Direktifi (91/271/EEC)	08.01.2006 tarihinde iç hukuka aktarıldı, tamamen uygulamaya konulması 2023 yılına kadar gerçekleştirilecek.	ÇOB
Nitrat Direktifi (91/676/EEC)	2004 yılında kısmen iç hukuka aktarıldı, tamamen iç hukuka aktarılması 2013 yılından sonra gerçekleştirilecek.	TKB ²⁹ ve ÇOB
Entegre Su Kirliliği Önleme ve Kontrolü Direktifi (96/61/EC)	2012 yılı sonuna kadar iç hukuka aktarılacak.	ÇOB
Büyük Kazalar (Seveso) Direktifi (96/82/EC)	2009 yılında iç hukuka aktarıldı, 2014 yılına kadar uygulamaya konulacak.	ÇOB
Atıksu Çamuru Direktifi (86/278/EEC)	31.05.2005 tarihinde iç hukuka aktarıldı.	ÇOB
Bitki Koruma Ürünleri Direktifi (91/414/EEC)	20.05.2011 tarihinde iç hukuka aktarıldı	TKB
Tatlısu Balıkları için Sular Hakkında Direktif (78/659/EEC-konsolide versiyon 2006/44/EC)	Bu Direktif’in yürürlükten kalkmasından önce Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyeliği öngörülmediğinden, iç hukuka aktarma gerekmemektedir.	TKB ve ÇOB
Taşkın Risklerinin Değerlendirilmesi ve Yönetimi Direktifi (2007/60/EC)		ÇOB

²⁴ Bkz. <http://www.cevreorman.gov.tr>. Erişim tarihi 16 Aralık 2009

²⁵ AB Genel Sekreterliği (2008) Müktesabatın Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program, Resmi Gazete 31 Aralık 2008, sayı 27097. <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=42260&l=2>. Erişim tarihi 6 Ocak 2010

²⁶ Yararlanılan kaynak: Vakur Sümer ve Çağrı Muluk, Challenges for Turkey to Implement the EU Water Framework Directive, Kibaroglu, A. et al., Turkey’s Water Policy, Heidelberg: Springer, 2011, pp. 56-57.

²⁷ Çevre ve Orman Bakanlığı 2011 yılında ikiye ayrıldı: Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.

²⁸ SB: Sağlık Bakanlığı

²⁹ TKB: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı (bu bakanlığın ismi de Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olarak 2011 yılında değiştirilmiştir.

Denizcilik Stratejisi Çerçeve Direktifi (2008/56/EC)		ÇOB
Çevresel Etki Değerlendirme Direktifi (85/337/EEC)	Halkın katılımıyla ilgili maddeler dahil olmak üzere kısmen iç hukuka aktarıldı.	ÇOB
Habitat (92/43/EEC) ve Kuş (79/409/EEC) Direktifleri	Kısmen iç hukuka aktarıldı, bütünüyle aktarma 2011'den sonra gerçekleşecek.	ÇOB
Yeraltı suları hakkında Yavru Direktif (2006/118/EC)	2011 yılında iç hukuka aktarılabacağı bildirilmişti.	ÇOB
Kabuklular (Shellfish) Direktifi (2006/44/EC)	Genelge ile 2008 yılında iç hukuka aktarıldı.	ÇOB
İçmesuyu elde edilmesi Planlanan Yüzeysel Sularının Ölçüm ve Analizi Direktifi (79/859/EEC)	20.11.2005 tarihinde iç hukuka aktarıldı.	ÇOB
Bazı Tehlikeli Maddelerin Neden Olduğu Yeryüzü Suyu Kirliliğinin Önlenmesi Hakkında Direktif (80/68/EEC)	Bu Direktif'in yürürlükten kalkmasından önce Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği öngörülmediğinden, iç hukuka aktarma gerekmemektedir (2013 yılında yürürlükten kaldırılacak).	ÇOB
Kabuklular (Shellfish) Direktifi (79/923/EEC)	Bu Direktif'in yürürlükten kalkmasından önce Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği öngörülmediğinden, iç hukuka aktarma gerekmemektedir (2013 yılında yürürlükten kaldırılacak).	ÇOB

Türkiye ve Uluslararası Su Hukuku

Çoktarafli Anlaşmalar

Türkiye sınıraşan su kaynakları yönetimiyle ilgili komşularıyla bir dizi ikili anlaşma yapmıştır. Türkiye, ayrıca, deniz çevresi ve tatlısu ekosistemlerinin korunmasıyla ilgili çoktarafli anlaşmalar imzalamıştır, bunlar arasında Uluslararası Önemli Sahip Sulak Alanlar Hakkında Sözleşme, (Ramsar Sözleşmesi, 1971), Akdeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Barselona Sözleşmesi, 1995) ve Karadeniz'in Kirliliğe Karşı Korunması Sözleşmesi (Bükreş Sözleşmesi, 1992) bulunur.

2003 yılında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sınıraşan su kullanımıyla ilgili Türkiye'nin resmi politikasını detaylandıran bir dizi ilke ortaya koymuştur:³⁰

- "Sınıraşan nehirlerde yeralan her kıyıdaş devlet, ülkelerindeki suları kullanmayla ilgili egemenlik hakkına sahiptir.
- Kıyıdaş devletler bu suların kullanımında diğerlerine 'önemli zarar' vermemelidirler.
- Sınıraşan nehirler hakça, makul ve optimum biçimde kullanılmalıdır. 'Hakça kullanım' sınıraşan nehir sularının kıyıdaş devletler arasında eşit dağılımı anlamına gelmez."

Türkiye, "uluslararası nehirler" ve "sınıraşan nehirler" terimleri arasında açık bir biçimde ayırım yapar ve Türkiye ve Yunanistan arasında sınıryapan Meriç nehri ve Türkiye ve Ermenistan arasında sınıryapan Arpaçay nehri (Aras havzası) gibi iki veya daha çok ülke arasında sınıryapan nehirleri uluslararası sular olarak kabul eder. Bu gibi kıyıdaş ülkeler arasında sınıryapan nehirler eşit paylaşılırken, sınıraşan sular hakça tahsis edilmelidir.

³⁰ T.C. Dışişleri Bakanlığı (2003) Yaklaşan su sıkıntısı ve sınıraşan bağlamda Türkiye'nin su yönetimi. NATO Parlamenterler Meclisi, 48. Oturum. İstanbul, 15-19 Kasım 2002.

Öte yandan, Türkiye uluslararası su hukuku ilkelerini içeren ve özellikle de uyuşmazlıkların çözümü ile ilgili zorunlu mekanizmalar ve önceden haber verme yöntemlerini içeren çok taraflı anlaşmaları imzalamaktan kaçınmaktadır. Bu nedenle, Türkiye, Birleşmiş Milletler Uluslararası Su Yollarının Ulaşım Dışı Amaçlarla Kullanımlarına İlişkin Sözleşme'yi (BM Sular Sözleşmesi) reddetmiş üç ülke arasında yer almıştır. BM Sular Sözleşmesi'nin müzakereleri esnasında ileri sürdüğü görüşler Türkiye'nin tutumuna daha iyi ışık tutar.³¹

Aynı doğrultuda, Türkiye, Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (BM-AEK) kapsamındaki beş çerçeve sözleşmeden dördünü imzalamamıştır,³²

- Sınırtaşın Suyolları ve Uluslararası Göllerin Korunması ve Kullanılması Sözleşmesi (Helsinki Sözleşmesi)
- Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Karar Alma Sürecine Halkın Katılımı ve Yargıya Başvuru Sözleşmesi (Aarhus Sözleşmesi)
- Sınırtaşın Boyutta Çevresel Etki Değerlendirilmesi Sözleşmesi (ÇED/Espoo Sözleşmesi)
- Sınai Kazaların Sınırtaşın Etkileri Sözleşmesi.

³¹ Müzakereler sırasında Türkiye özellikle şu hususları ileri sürmüştür: Sözleşme'nin esas amacı kıyıdaş (su yolu devleti) devletler arasında su kullanımını kurallara bağlayarak hakça ve makul düzenlemelere erişilmesidir: 'başka herhangi bir yaklaşım Sözleşmeyi suların kaynaklandığı ülkelerin kullanım hakkını (miktar ve kalite anlamında) sınırlayan tektaraflı bir belgeye dönüştürür; tüm kıyıdaş devletler arasında haklar ve yükümlülükler arasında hakça bir denge gözetilmesine de dikkat edilmelidir.' Ancak, Türk hükümetine göre, bu gereklilikler Sözleşme'nin II. Bölümü'ndeki genel ilkelerde dikkate alınmasına karşın, aynı durum Sözleşme'nin III. ve IV. Bölümleri için söylenemez (11-19. Maddeler), Türk otoriteler özellikle III. Bölümün her uluslararası su yolunun farklı ve ayırdedici özellikler taşıdığı temel gerçeğini yadsıyarak bildirim yanıt verilmesiyle ilgili yönetsel düzenlemeler içermesini ciddi bir biçimde eleştirirler. Buna göre, Türk tarafının önerisi III. Bölüm'le ilgili kuralları minimuma indirmek ve planlanan önlemlerle ilgili birtakım genel ilkeler belirlemektir. Türk yetkililerin 5. Madde ile ilgili de bir dizi ciddi eleştirileri vardı (hakça ve makul kullanım ve katılım). Hakça ve makul kullanım ilkesinin devletlerin ülkeleri üzerindeki egemen hakları ışığında anlaşılması konusunda kararlıydılar. Bu ilke ayrıca suyunun, doğal olarak sınırtaşın veya devletler arasında uluslararası (sınıryapan) olması dahil tüm kendine özgü özellikleri tam olarak dikkate alınarak uygulanmalıdır. 5. Madde'nin birinci paragrafıyla ilgili olarak, Türk yetkililer 'optimal kullanım' ilkesinin suyunun korunma ve suyun israfını önleyecek şekilde kıyıdaş devletlerin çıkarlarını optimize etmeyi hedeflemesini önerdiler. Bununla birlikte, 5. Madde'nin birinci paragrafı 'optimal kullanımın' sadece korumayla sınırlı kalmaması, 'etkin kullanım' kavramını da içermesi gerektiğini açıkça ifade etmemiştir. Türkiye aynı zamanda kayda değer zarar vermeme yükümlülüğünün hakça ve makul kullanım ilkesi altında yer alması gerektiği konusunda ısrarcı oldu. Bir başka deyişle, eğer bir devlet bir suyunu hakça ve makul kullanım ilkesiyle uyumlu bir biçimde kullanıyorsa, bu hakkın kullanımını ikinci bir kriterle kısıtlanmamalıdır. Türkiye taslak sözleşmenin, 51/206 sayılı Genel Kurul kararından daha kapsamlı olduğunu; sadece genel ilkeleri belirlemesi gerektiğini, uygulamasının her suyunun kendine özgü özelliklerini dikkate alan spesifik anlaşmalar yoluyla belirlenmesi gerektiğini iddia eder. Taslak sözleşme bir çerçeve sözleşmede olması gereken aksine, genel ve teamül uluslararası hukukunda temeli olmayan planlanan önlemlerle ilgili önceden haber verme mekanizması kurmuştur ve planlanan önlemlerle ilgili diğer kıyıdaşlardan önceden onay alma yükümlülüğü ile devletler arasında açık bir dengesizlik yaratmıştır. Bir çerçeve sözleşme uyuşmazlıkların çözümüyle ilgili zorunlu kuralların yer alacağı uygun yer değildir; bu konu ilgili devletlerin takdirine bırakılmalıdır. Varolan anlaşmaların tarafları taslak hükümlerdeki ilkeleri kabul edip etmeme konusunda serbest seçime sahip olmalıydılar. Gelecekteki anlaşmalara ilişkin olarak ise, yine taraflar çerçeve sözleşmenin hükümlerini dikkate alan veya bu hükümlerden önemli oranda sapan anlaşmalar yapma konusunda serbest olmalıydılar (Bakınız UN Doc A/C.6/51/SR.62 (1997)).

³² Türkiye 1983'den buyana BM-AEK Sınai Kazaların Sınırtaşın Etkileri Sözleşmesi'ne taraftır.

Avrupa Komisyonu, süreli ilerleme raporları kapsamında Türkiye'ye AB'nin taraf olduğu bu uluslararası sözleşmelere (özellikle BM-AEK çevre sözleşmeleri) taraf olması konusunda sürekli olarak tavsiyede bulunmaktadır. AB ve Türkiye arasındaki bu iletişim gerçekte Türkiye'nin üyelikten önce yerine getirmesi gereken bir yükümlülüğü oluşturur.

Seçilmiş İkili Anlaşmalar

Fırat ve Dicle Nehirleri Sistemi ve Asi Nehir Havzası:

Türkiye ve Suriye arasında 1987 Protokolü

Türkiye-Suriye Karma Ekonomik Komisyonu'nun 17 Temmuz 1987 tarihli toplantısı su meselesi müzakereleriyle ilgili önemli bir sonuç doğurdu. Bu bağlamda ilk düzenleme Türkiye ve Suriye arasında 1987'de imzalanan Ekonomik İşbirliği Protokolü idi. Protokol sadece su meselesine ayrılmamıştı. Protokolün geçici bir düzenleme olarak kabul edildiği hususu önemlidir. Su meselesiyle ilgili birçok hüküm içerir.³³ Protokolün 6. Maddesi şu husuları içerir: 'Atatürk Barajı rezervuarının doldurulması sırasında ve Fırat sularının üç ülke arasında nihai tahsisine kadar, Türk tarafı, Türkiye-Suriye sınırından yıllık ortalama olarak 500 m³/sn'den fazla su bırakmayı taahhüt eder. Aylık akışın 500 m³/sn altına düştüğü durumlarda farkın gelecek ay kapatılmasını kabul eder.' Öte yandan 7. Madde ' taraflar en kısa zamanda Fırat ve Dicle nehirleri sularının tahsisi için Irak tarafı ile birlikte çalışacaklardır' der. Ayrıca 8. Madde'ye göre 'iki taraf Ortak Teknik Komite'nin Bölgesel Sularla ilgili çalışmalarını hızlandırmayı kararlaştırdı'. 9. Madde kapsamında, her iki taraf prensipte sulama ve hidroelektrik enerji projelerini inşa ve ortak işletimini kararlaştırdı.

Irak ve Türkiye arasında Fırat ve Dicle nehirleri ve kollarıyla ilgili önemli yasal belgelerden biri 1946 tarihli Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması'nın eki olan Protokoldür.³⁴ Protokol taraflara su kaynaklarıyla ilgili karşılıklı çıkarlarını belirleyebilecekleri bir çerçeve sağlamıştır. Bu anlaşmanın başlıca hükümleri şöyledir:

- (i) Tarafların düzgün su alma ve yıllık taşkınlar sırasında su basma tehlikesini önlemek amacıyla akımın düzene konması için Dicle, Fırat ve kolları üzerinde Türk topraklarında baraj ve daimi gözlem istasyonlarının inşasının gerekli bulunduğu (Önsöz),
- (ii) Nehirlerin kontrolüyle ilgili çalışmalar yürütmek için yetkilendirme: Irak, Dicle, Fırat ve kollarında inşa edilecek baraj ve gözlem istasyonlarının seçimi için gerekli olan araştırma ve incelemeleri yürütecek, hidrolik ve jeolojik bilgi toplayacak teknik uzmanları Türkiye'ye yollayabilir (Madde 1),
- (iii) Tasarlanan çalışmalarını yürütmekle ilgili işbirliği (erişme hakkı). Tesisleri sağlama: Irak'tan teknik uzmanlar Türk teknik uzmanlarla işbirliği yapacaklar; Türkiye ziyaret edilecek yerlere ulaşmaları için yetki verecek ve yetkililere gerekli bilgileri, yardımı ve görevlerini yerine getirebilmeleri için kolaylıklar sağlayacak (Madde 2),

³³ Bu Protokol petrol ve gaz aramaları, bankacılık ve gümrük formalitelerinden hayvancılık ulaşımına kadar çok geniş alanda konuları kapsamaktaydı. Resmi Gazete'de yayınlanan Protokolün Türkiye-Suriye ticaretine olumlu etkisi olmuştur, Ankara, Türkiye, 10 Aralık 1987.

³⁴ Irak ve Türkiye arasında Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması, Dicle, Fırat ve Kolları Sularının Düzene Konması Protokolü, United Nations, Legislative Texts and Treaty Provisions Concerning the Utilisation of International Rivers for Other Purposes Than Navigation, UN/Doc. ST/LEG/SER. B/12, 1963, s. 376.

- (iv) Türkiye daimi ölçüm istasyonları kuracak ve işletecek ve okumaları ve kayıtlı verileri düzenli olarak Irak'a iletecek (Madde 3),
- (v) Türkiye prensipte Irak için gerekli olan akım düzen tesislerini Türk topraklarında inşa etmeyi kabul eder (Madde 4),
- (vi) Türkiye Protokol kapsamındaki sularla ilgili gerçekleştireceği tesislerin projeleriyle ilgili Irak'ı bilgilendirecek ve iki ülkenin de çıkarlarını gözetecek biçimde Irak'a danışmalarda bulunacak' (Madde 5).³⁵

Protokol iki tarafa da nehir sistemiyle ilgili karşılıklı çıkarlarına ulaşmak için bir çerçeve sağlamaktadır. Protokol öncelikle Fırat ve Dicle nehirlerinde taşkın kontrol tesislerinin yapımının aciliyetini vurgulamış ve su depolama tesislerinin Türk topraklarında bulunmasının olumlu etkisinin altını çizmiştir.

Türkiye ve Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin 23 ve 24 Aralık 2009 tarihinde Şam'da yapılan toplantısında bölgesel sularla ilgili olanlar dahil elli Mutabakat Zaptı imzalandı:

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Asi Nehri Üzerinde "Dostluk Barajı" Adı Altında Ortak Baraj İnşa Edilmesi İçin Mutabakat Zaptı. Buna göre, sınırda inşa edilecek barajın maliyetini iki ülke paylaşacak. Baraj iki taraf için enerji üretecek ve Türkiye'de 20,000 ve Suriye'de 10,000 hektar tarımsal alanı sulayacaktır. Barajın detayları fizibilite çalışmalarında ortaya çıkacak olmasına karşın, barajın 15 metre yüksekliğinde olması ve 110 milyon m³ su tutma kapasitesi olması beklenmektedir. Bu toplamdan, 40 milyon m³ taşkınları önleme ve geri kalanı da enerji üretimi ve sulama için kullanılacaktır. Barajın temeli 2011 yılında atılmıştır.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Dicle Nehrinden Su Çekilmesi İçin Suriye Topraklarında Pompa İstasyonu Kurulması Konusundaki Mutabakat Zaptı. Bu protokolle, su akışının ortalama seviyesinde olduğu zaman, Suriye, Dicle nehrinden yıllık en fazla 1 milyar 25 milyon m³ su kullanabilecektir. Su çekimleri aylık akışlara göre düzenlendi ve pompalama yerinde ve zamanında nehrin akış oranındaki suyun elverdiği ölçüde Suriye'nin aylık ortalama su miktarını kullanabileceği belirtildi.³⁶
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Su Kalitesinin İyileştirilmesi Alanında Mutabakat Zaptı.
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Su Kaynaklarının Verimli Kullanımı ve Kuraklıkla Mücadele Alanında Mutabakat Zaptı.³⁷

15 Ekim 2009 tarihinde Türkiye ve Irak arasında imzalanan kırksekiz Mutabakat Zaptı'ndan biri "su" üzerinedir. Bu protokolle iki taraf hidrolojik ve meteorolojik bilgi ve bu alanlarda uzman değişimini kararlaştırdılar. Her iki taraf aynı zamanda bölgesel suların etkin bir biçimde kullanımı ve yönetiminin altını çizdiler.

³⁵ Ibid.

³⁶ 2002 yılında, Suriye ve Irak arasında Dicle Nehri üzerinde sulama amaçlı Suriye pompa istasyonunun inşası ile ilgili ikili anlaşma imzalandı. Dicle Nehrinden çekilecek yıllık su miktarı, su akışının ortalama seviyesinde olduğu zaman, planlanan 150,000 hektarlık alana orantılı drenaj kapasitesiyle 1.25 km³ olacaktır. Dışişleri Bakanlığı ve DSİ'deki yetkililerle kişisel iletişim, Ocak 2010.

³⁷ "Joint Statement of the First Meeting of the High-Level Strategic Cooperation Council between Syria and Turkey," Dec 24, 2009, Syrian Arab News Agency.

Meriç/Maritsa/Evros Nehir Havzası

Türkiye-Yunanistan

Meriç hakkında Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilk anlaşma 1934 yılında imzalandı. “Meriç-Evros Irmağının Her İki Kıyısında Yapılacak Hidrolik Tesisatın Tanzimine İlişkin Antlaşma,” tarafların taşkın koruma ve erozyon kontrolüyle ilgili inşa edebilecekleri altyapıyla ilgili detayları kapsıyordu. Ayrıca antlaşma, topografik bilgilerin paylaşımı hakkında, inşaattan önce karşı tarafı bilgilendirme ve her iki taraf arasında uyumsuzlukların çözümüyle ilgili hükümler içermekteydi.

2000 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında "Çevre Koruma Alanında İşbirliği Hakkında Mutabakat Zaptı" imzalanmıştır. Bu anlaşma, iki tarafın "devlet kurumları arasında bilimsel, teknik ve hukuki bilgi alışverişinde bulunulması ve benzer işbirliğini akademik kurumlar arasında da yapılmasını teşvik eden" hükümler içerir (Madde 2). “Farklı alanlardaki faaliyetlerle ilgili işbirliği her iki ülkeden beş temsilciden oluşan bir Ortak Komite tarafından eşgüdümленir” (Madde 8). Ancak bu işbirliği alanları nehir yönetimini kapsamaz. Öte yandan, "deniz kirliliği ile mücadele", "Çevresel Etki Değerlendirmesi," "kara kökenli kirlilik kaynakları" gibi kimi alanlar Meriç nehrinin yönetimi ile ilgili işbirliği seçenekleri sunar.

Türkiye-Bulgaristan

1968 yılında Türkiye ve Bulgaristan arasında imzalanan “Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Arasında İki Memleket Topraklarından Akan Nehirlerin Sularından Faydalanmada İşbirliği Yapılması Konusunda Antlaşma” uluslararası hukuk ve iyi komşuluk ilişkilerine atıfta bulunur. Başlıca amaç sınıryapan ve sınıraşan nehirlerin faydalı kullanımını düzenlemek ve taşkın kontrolünü sağlamaktır. Taraflar her iki ülke için de yararlı olacak araştırma ve girişimlerle ilgili çalışmalarını yürütmeye işbirliği yapma konusunda, nehirler üzerindeki tesislerin inşa ve işletiminde birbirlerine önemli zarar vermeme, taşkın ve donlarla ilgili bilgileri en kısa sürede değişim ve hidrolojik ve meteorolojik veri değişimi konusunda karşılıklı taahhüte girdiler. İki ülkeden eşit sayıda uzmandan oluşan bir Türk-Bulgar Ortak Komisyonu anlaşmanın uygulanmasıyla ilgili çıkabilecek uyumsuzlukları çözmekle yetkilendirildi.

1975 tarihli “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uzun Vadeli Ekonomik, Teknik, Sınai ve Bilimsel İşbirliği Antlaşması" ilgili Türk ve Bulgar işletmeleri ve kurumları arasındaki işbirliğinin "sahilleri iki ülkede olan suların enerji üretimi ve sulama amaçlı ortak kullanımı dahil" ekonominin tüm alanlarını kapsamasını öngörür (Madde 5).

İki ülkenin de yaşadığı kuraklığın yıkıcı sonuçlarını ortadan kaldırmak için işbirliğinin gerekliliğini farkederek taraflar, “Bulgaristan Hükümeti ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 1993 Yılında Meydana Gelen Kuraklığın Olumsuz Etkilerini Azaltmak Üzere Su Alanında Yardımlaşma ve İşbirliği Anlaşmasını” 1993 yılında imzaladılar. Anlaşma, Bulgaristan’ın bir kereye mahsus olmak üzere ve 1993 yılıyla sınırlı olmak üzere Türkiye’ye Tunca nehrinden ek su sağlayacağını içerir. Karşılığında, Turkey Bulgaristan’ın sağladığı her m³ su için 0.12 ABD Doları tahsis edecektir. Böylece, Türkiye Bulgaristan’dan 1993 yılında 1,903,904 ABD Doları bedel karşılığında 15,866,000 m³ sulama suyu satın almıştır.

Türkiye-Bulgaristan Ekonomik ve Teknik İşbirliği Ortak Komitesi “15. Protokol’un Kabulu ile ilgili Anlaşmayı” 2002 yılında imzaladılar.³⁸ “Çevre” altbaşlığı altında, iki taraf yüzey ve yeraltı sularını ve suyla ilgili çevreyi korumak için işbirliğini geliştirmeyi kararlaştırdılar. “Enerji ve Çevre” başlığı altında, Türk tarafı Tunca nehri üzerindeki Suakacağı Barajı’nın inşasıyla ilgili şartları görüşmek üzere ortak teknik çalışma grubu kurulmasıyla ilgili ricasını yineledi.³⁹ Bulgar tarafı bu konunun en kısa sürede ele alınacağını teyid etti. İki taraf taşkınları önlemek için hidrolojik veri ve Meriç, Arda ve Tunca üzerindeki barajların su seviyeleriyle ve bırakılan sularla ilgili veri değişimini sürdürmeyi kararlaştırdılar. 1968 Anlaşmasıyla kurulan Teknik Çalışma Grubunun düzenli faaliyetlerini sürdürmesi kararı aldılar.

Çoruh Nehir Havzası

Türkiye ve Sovyetler Birliği 1927 yılında, iki ülke arasında 3 km sınır yapan Çoruh Nehirini de kapsayan *Sınıryapan Suların Faydalı Kullanımlarıyla İlgili Protokolü* (Kars Protokolü) imzaladılar. Bu düzenlemenin temel hükümleri suyun iki ülke arasında yarı yarıya tahsisini öngörüyordu (Madde 1) ve altyapı ve baraj yapımıyla ilgili birçok düzenleme içeriyordu. Ardından Ortak Sınır Suyu Komisyonu kuruldu. Bu anlaşma sadece nehrin sınıryapan kollarına uygulandığından, nehir akışındaki değişikliklerden dolayı havzanın diğer yerlerinde meydana gelen sınıraşan etkileri kapsamaz.⁴⁰ Örneğin, sınır oluşturan bir su üzerindeki baraj yapımından dolayı bir taraf mağdur olursa protokolün 5. maddesi tazminat talep eder. Bununla birlikte, bu maddenin (ve protokolün diğer maddelerinin) sözkonusu barajlara uygulanma olasılığı düşüktür çünkü bu anlaşma sınırları aşarak akan (sınıraşan) su kaynaklarını içermez. Sovyetler Birliği ve Türkiye birçok sınıryapan nehirle ilgili (Çoruh dahil) nehir yatağınının değişmesini önlemek amacıyla teknik işbirliğini içeren başka bir protokol daha imzalamışlardır. 2000’li yılların başlangıcından bugüne kadar, Türkiye’de yapılan barajların Gürcistan’daki potansiyel etkisine odaklanan bir seri toplantı yapılmış ve mutabakat zaptı imzalanmıştır.

Kura-Aras Nehir Havzası

Türkiye ve SSCB arasında önemli bir anlaşma 1964 yılında imzalanan Arpaçay Barajının Ortak İnşası Üzerine Protokoldür. Bu protokol suları yarı yarıya paylaşılacak ortak barajın inşasıyla ilgili bir dizi kural içerir. İki devlet suları sulama amaçlı kullanmakta serbesttirler ve karşılıklı ülke alanlarında hidroelektrik santral inşa edebilirler. Ayrıca, protokolün 18. maddesi İran sınırına kadar barajın mansabında miktarsal su kullanımını düzenler. Aynı biçimde, inşaat masraflarının tahsisi ve toprak kayıpları için tazminat gibi konular da protokolde ele alınmıştır; benzer durum inşaatın işletmesi için ortak baraj komisyonu için de sözkonusudur. 1964 protokolünü “Sınır Nehri Arpaçay (Ahuryan) Nehri Üzerinde Baraj ve Baraj Gölü İnşası ile ilgili İşbirliği Anlaşması” takip etmiştir. 26 Ekim 1973’de imzalanan ve 1975’de resmen yürürlüğe

³⁸ Türkiye-Bulgaristan Ekonomik ve Teknik İşbirliği Ortak Komitesi Onbeşinci Oturum Protokolü ticaret ve ekonomi üzerine hükümler içerir: ikili ticari ilişkiler, ticareti artırıcı faaliyetler, standardizasyon, sanayi ve ulaşım (yol ve deniz taşımacılığı), haberleşme ve posta hizmetleri, tarım ve çevre konularını kapsar (Sofya, 22-23 Ocak 2002, Resmi Gazete, 2002-07-03, Sayı 24804, ss. 3-36; bkz. Ek 7).

³⁹ Suakacağı Baraj ile ilgili ortak inşaat 1968 yılından buyana planlanmış fakat bugüne kadar tamamlanamamıştır. Barajla 50,000 hektar alanda sulama, 2,000 hektar alanda taşkın koruma ve ikisi Bulgaristan ve biri Türkiye’de olmak üzere üç tribün ile 100 GWh/yılda enerji üretilmesi öngörülmektedir.

⁴⁰ Örneğin: 5. Madde sınır oluşturan sularda tarafların baraj yapımına ilişkin haklarını düzenler ve sınıryapan sularda bulunan barajlardan dolayı zarara uğrayan taraflara tazminat ödenmesini de öngörür.

giren işbirliği anlaşması 1964 protokolünde detaylandırılan temel ilkeleri teyid etmiştir. 1975 anlaşmasının hükümleri sınıryapan suların düzenlenmesinde anahtar rol oynar; kollarla ilgili açık hükümler içerir ve 1927 anlaşmasında atlananlarla ilgili birçok açıklamalar içerir.